

a gyűjtés körülményeit, módszereit is. *Borús Rózsa* topolyai betyártörténeteket szedett csokorba.

A Dokumentum rovatban *Kalapis Zoltán* és *Bori Imre* egy legújabbkori észak-bánsági ballada, a Deák Gyuriféle gyilkosságtörténet hiteles eseményeit nyomonza és ismerteti. Ugyancsak itt jelent meg a Húsvéti népszokások Szuboticán c. írás, amellyel megkezdtek a jugoszláviai magyar sajtóban a két háború között elszórtan megjelent néprajzi tárgyú közlemények újraközlését. Ezt a vállalkozást jelen formájában nem tartjuk a legszerencsésebbnek. Jobb lett volna, ha kötetbe gyűjtve, együtt adják ki a régi cikkek legjobbjait. Egy ilyen könyvnek hasznát látta volna a nagyközönség és a tudományos kutatás egyaránt. Egy-egy régi cikk számonként való újraközlése ugyanis nem sokat változtat a szétszórt-

ságon. A helyet viszont elveszi a mai szerzők és a mai gyűjtők műveitől. Más kérdés, hogy cikkenkénti szétszórt újraközlés esetén is jó lenne valamiféle rövid kommentárral ellátni ezeket a régi közleményeket. E kommentárokból tükröződhetne a tudomány mai megítélése a cikkbeli témákkal kapcsolatban, másrészt ajánlatos lenne néhány adatot rögzíteni a cikk megszületési körülményeivel, céljával és szerzőjével kapcsolatban.

Összességében a Hungarológiai Közlemények 23. kötete értékes tára a jugoszláviai magyar népismeret adatainak és tudományos megállapításainak. Fontos láncszem a Hungarológiai Intézet már korábban megjelent és a jövőben készülő néprajzi tematikájú közleményeinek sorozatában.

Bárth János

SZÉKI NÉPMESÉK

(Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1976. 270 old.)

Gyűjtötte, sajtó alá rendezte és a bevezető tanulmányt írta: *Nagy Olga*

Falun élő idős néprajzi gyűjtő emlékezete szerint a század elején a Dél-Dunántúlon minden harmadik-negyedik ember mesemondó volt, s ma alig találni hírmondót közülük. *Gerencsér Sándor* tapasztalata érvényes az egész magyar nyelvterületre. Határokon innen és túl élő folklorkutatóink ma minden egyes jó mesemondó felbuklásának külön örülnek. Még nagyobb öröm, valóságos felfedezés, ha a mesemondó nemcsak vissza tud emlékezni az egykori mesemondásra, hanem olyan közösségben él, ahol úgyszólván napjainkig gyakorolhatja „mesterségét”.

Szék mintegy 5000 lakosú falu Szamosújvár közelében, 60 kilométerre Kolozsvártól. Zenéje, táncháza, a tatár betörés emlékét őrző Birtalan-napja, időről időre Budapest utcáin is felbukkanó, ma is viseletben járó lakói azok számára is vonzóvá, ismerőssé teszik ezt a falut, akik soha nem voltak ott. *Nagy Olga* könyveiből, cikkeiből azt is évtizedek óta tudjuk, hogy ebben a hagyományait tudatosan őrző faluban kiváló mesemondók élnek.

Egy-két évvel ezelőtt megjelent és általános feltűnést keltett *Filepné Győri Klárának*, a falu „hivatásos” mesemondójának, a leányfonó gazdasszo-

nyának az önéletírása, *Kiszáradt az én örömöm zöld fája* címmel. A Korunkban és a Valóságban közölt „előzetes”, majd az Új Írásban megjelent költői összefoglalás csak növelte a mesemondó és meséi iránt az érdeklődést.

„A mesemondó szószólója közösségének. Nemcsak alkotó-, de előadóművész is, aki mindig a közösség kedvére valót tesz” — írja *Nagy Olga* az önéletírás bevezetőjében. „Az igazi mese-fa előbb-utóbb fölébe nő a közösségnek s már azt is képes kifejezni, amit a közösség még nem lát meg: miben vált a népi valóság túlhaladottá, megmosolyogtató kicsinyességgé, olykor pedig szívszorító béklyóvá, máskor anakronizmussá.”

A Széki népmesék című kötet bevezetőjében *Nagy Olga* a tudatszint megváltozásával magyarázza azt, hogy bár apjától, nagypjától *Győri Klára* még jórészt tündérmeséket tanult, a leányfonó közönségének már többnyire tréfas meséket és igaz történeteket mesélt. Repertoárját nemcsak a szájhagyományból gyarapította, hanem egy *Boccaccio*-kötetből is, 21 jórészt népmesei ihletésű *Boccaccio*-novellát helyezett át *Kali néni* olasz polgári környezetből széki falusi környezetbe.

Általános jelenség ez a műfajváltás. A tündérmeséket más magyar falvakban is felváltják a tréfas mesék és az élményelbeszélések. Ha jó tehetségű a mesemondó, mint amilyen *Győri Klára* is, s repertoárja tudatos ilyen irányú

gyarapításával ki tudja elégíteni közönsége igényeit, a mese élő marad s megmarad a felnőttek szórakoztatója, érdeklődésük kielégítője, vágyaik táplálója. Előfordul azonban az is, hogy a mesemondó nem ismeri fel kellő időben felnőtt hallgatósága igényeit, vagy nem is alakul ki felnőtt hallgatóság. Ilyenkor megmarad ugyan a tündérmesék művelésében, de mesekincsével és előadásmódjával kénytelen egy másik hallgatóság, a gyermekek igényeihez igazodni.

Ez a Kelet-, Közép-Európában, a huszadik században ugyancsak általános mesemondó sors jutott osztályrészül a másik kiváló széki mesemondónak, *Bikfalviné Sós Rózának* is. Mesekincse neki is a családból származott, de mivel jórészt gyermekeknek mesélt, át kellett alakítania repertoárját az ő szájuk íze szerint: az ő könyvforrása a szájhagyomány mellett *Benedek Elek*

volt, természetesen nem székely, hanem széki köntösben.

A bevezetőben elmondottakat jól alátámasztják a kötetben közölt mesék, amelyek a két kiemelkedő mesemondó mellett még nyolc másik jó széki mesemondót is bemutatnak. Sajátos a válogatás szempontja: a szerkesztő csak tipologizálható meséket közöl, ennek megfelelő gazdag jegyzetanyaggal. A típuszámok segítségével átfogó képet kapunk a teljes széki mesekincséről és annak a kolozsvári Folklór Intézet Archivumában őrzött kézíratos romániai magyar változatanyagáról.

A közelmúltban megjelent *Paraszti dekameron*-ból megismerkedhettünk a széki folklór más műfajaival is: az igaz történetekkel és a hiedelemmondásokkal. Reméljük, hogy nem maradnak írószaltalfiókban vagy magnetofonszalagon a szólásmondások, a találós kérdések és a gyermekjátékok sem.

Kovács Ágnes

HOGY IS MONDJUK?

(Nemzetiségi nyelvhasználatunk — nemzetiségi nyelvművelésünk)

Madách Könyvkiadó,

Bratislava, 1976. 179 old.)

A szerzők neve betűrendben:

Jakab István, Kapás Ferenc, Mayer

Imre, Mayer Judit, Morvay Gábor,

Orbán Gábor, Zeman László.

A csehszlovákiai magyar nyelvművelésnek első, hazai szerzőktől származó terméke ez a könyv, mely az elmúlt három évtized újságokban, folyóiratokban már megjelent írásait tartalmazza. Bár a könyvben — nagyon is érthető módon — a nyelvművelés gyakorlati oldalát hangsúlyozzák, számos fontos elméleti kérdést is találunk benne. Mindjárt az elején, a könyv alcíme felhívja magára a figyelmet. Van-e, vannak-e önálló nemzetiségi kultúrák, beszélhetünk-e nemzetiségi nyelvhasználatról, miben nyilvánul meg a nemzetiségi és a nemzeti nyelvhasználat különbsége? A pozsonyi egyetemen öt évig vendégtanárként működő *Deme László* véleménye szerint: „...a nemzetiségi kultúrák önálló mikrokultúrák, éppúgy, mint a nemzetiek, csak éppen több előnnyel és egyben több hátránnyal.” (Nyelvi és nyelvhasználati gondjainkról. Bratislava, 1970, 32.) Majd így folytatja: „A Magyarországon kívül élő magyar nemzetiségek nyelvi fejlődésében tapasztalhatók olyan tendenciák — és nyelvi fejlődésük számára vannak olyan adottságok —, amelyek egyfajta elkülönü-

lés, egyfajta szétfejlődés objektív veszélyére utalnak.” (Uo. 37.) Hogyan nyilvánul meg ez a veszély a mindennapi nyelvhasználatban? Milyen buktatói vannak a kétnyelvűségnek? A kötet írásainak nagy része éppen ezeket a jelenségeket vizsgálja.

Nemcsak az idegen szavak tehetik idegenné a beszédünket, hanem a magyartalan, idegenszerű nyelvhasználat is. Ez a hibája a következő idézetnek: is: „Most pedig *hozzalépünk* gyűlésünk következő pontjához.” Az előadó a szlovák *pristupit* ige jelentései (hozzalép, hozzáfog, rátér, áttér stb.) közül nem a megfelelőt választotta ki. Gyakori a helytelen igekötő-használat, a rossz szórend is. A *tükörfordítások* is sok veszélyt rejtnek magukban. Olyan kifejezések, szókapcsolatok keletkeznek, amelyek kizárólag a csehszlovákiai magyarság nyelvére jellemzőek. Ilyen pl. „*főiskola* helyett használt *magasiskola*, a *szerszámgép* helyett *megmunkálógép*, a *szülési szabadság* helyett *anyasági szabadság* stb. Bármennyire is hihetetlen, de nyomtatásban is napvilágot látott ez a mondat: nem beszélhetik ki magukat arra, hogy nincs. (Nem hivatkozhatnak arra, hogy nincs.” Külön említést érdemel a tudományok, az egyes szakterületek nyelve, ahol bizonyos fogalmaknak, kifejezéseknek nincs magyar megfelelőjük, vagy — megszőkésből, kényelemből — már nem is ke-